

ШАШКЕВИЧІЯНА SHASHKEVYCHIANA

Ч. 8-9 Р. V.

ВІННІПЕГ

ЛИСТОПАД, 1967

Шашкевичіана

Shashkevychiana

Збірник Заповідника Маркіяна Шашкевича у Вінніпегу

Periodical of Markian Shashkevych Centre   Periodique du Centre Markian Shashkevych

Збірник присвячений життю, творчості й культові Маркіяна Шашкевича.
Появляється в листопаді й червні, місяцях народження і смерті
Пробудителя.

Видає Кураторія Заповідника Маркіяна Шашкевича
у Вінніпегу

Редагує Колегія.

Відповідальний редактор: М. Г. МАРУНЧАК

З М І С Т

<i>Михайло Г. Марунчак</i> : У Великий Ювілей	161
<i>Митрополит Йосиф Сліпий</i> : Твердне криця душ наших	163
<i>Михайло Тершаковець</i> : Пієтизм Блаженнішого Архи- єпископа і Митрополита Кардинала Йосифа у відношенні до о. М. Шашкевича	171
<i>Михайло Шалата</i> : З Маркіяном на чолі	186
З надісланих листів	192
З Архіву Заповідника	192

На обкладинці — погруддя Верховного Архиепископа Кардинала Йосифа Сліпого у виконанні мистця Л. Молодожаніна

Передплата: Один долар на рік, одне число — 50 центів.

Адміністрація радо вітає гуртову передплату на кілька років наперед.
Відповідальний за адміністрацію: МИРОСЛАВ СПІВАК.

Адреса редакції й адміністрації: **MARKIAN SHASHKEVYCH CENTRE**
49 Euclid Avenue, Winnipeg 4, Man.
Canada.

Друкарня Видавництва "Новий Шлях", 184 Александер Евню, Вінніпег.

У ВЕЛИКИЙ ЮВІЛЕЙ

На сторінках "Шашкевизіяни" нам приходилось не раз відміжувати постаті нашого літературного, церковного і громадського життя, для яких Пробудитель Західньої Української Землі був дороговказом в їхньому житті та праці. До таких світлих постатей належали, згадувані нами, Богдан Лепкий, о. Володимир Кальба, Іван Франко та інші. Досі складалося так, що всі ці історичні індивідуальності належали до епохи минулого. Їхню творчість відміжували ми з нагоди їхніх ювілейних та історичних дат.

Рік 1967 являється винятковою датою для "Шашкевизіяни". В цьому році наш періодик погувається до обов'язку вшанувати одного з великих сугасників, для якого ідеї Пробудителя стали життєвим дороговказом від заранньої юности ген аж до Несторового віку. Ідеї Маркіяна стали філософією Його життя та напрямними в його праці. Звідси ця постать стала дорогою для всего українсько-го загалу.

Верховний Архисерей Української Католицької Церкви Блаженніший Йосиф Кардинал Сліпий обходить в цьому році 75-літній ювілей свого життя та 50-літній ювілей священства. Це небуденний ювілей, бо познажений він великими терпіннями за свій Нарід і Церкву. Постать цього Страдника, який продовж 18-ти років пройшов каторгу совітських тюрем та концтаборів, стала загально - національною вартістю всего народу, подібно як греко - католицький священник Маркіян дороговказом для всієї спільноти в минулому, сугасному та майбутньому. Говорячи словами Керманіза Ватиканської Столиці Папи Павла, Його Блаженство Верховний Архископ і Кардинал Йосиф Сліпий є особистістю, що вже належить до історії всіх віків. Велизстю свого духа цей Велик і Ювілят переріс свої віро-ісповідні та національні границі і став незаперечним символом Свободи Духа і Віри. Таким є відомий цей Верховний Ієрарх серед своїх та зужих. Однак мало хто знає, що цей Велетень Духа свої відзуття та вміння свого багатогранного життя тісно сплігав з ідеями о. Маркіяна Шашкевича. Він їх не тільки вірно продовжував, пильно інтерпретував, але повседневно реалізував та вивершував їх в струнку церковну та національну будівлю.

Щоб краще зрозуміти цю всенациональну постать на тлі ідей Великого Маркіяна, редакція "Шашкевизіяни" передруковує рідкісну проповідь Ювілята, що її він висловив в 1943 р. на могилі Пробудителя Галицької Землі у Львові п.н. "Твердне криця дуи наших". Крім цього містимо теж працю колишнього близького співробітника Ювілята, відомого шашкевизезнавця проф. Михайла Тершаковця, написану з цієї виняткової нагоди п.н. "Пієтизм Блаженнішого Архiepіскопа і Митрополита Кардинала Йосифа у відношенні до о. Маркіяна Шашкевиза". Скромний об'єм нашого журналу, на жаль, не дозволяє повністю використати підготований матеріал. Ми однак радіємо, що в своїх спроможностях можемо долужитися хоч цими сторінками до ювілейного хоралу цілої нашої спільноти.

Вкінці декілька життєвих дат Ювілята допоможуть нам багати Його Особистість в повній величі. Народився Він в селянській родині, в селі Заздрість, Теревовельського повіту. Гімназію закінчив в Тернополі а богословські студії проводив у Львові, Інсбруку і Римі. Крім богослов'я студіював стислу філософії, філологію та мистецтво. В цих ділянках написав низку наукових праць. Єрейські свячення одержав з рук Митрополита Андрея Шептицького в дні 30 вересня 1917 р. Вже від позатків священниого служіння Ювілят був відданим співробітником Великого Митрополита не тільки в ділянці богослов'я та науки як ректор Духовної Семінарії у Львові, але також в кермі цілої Церкви. Останню відвігальність одержав Ювілят від Митрополита Андрея в дні 22 грудня 1939. Після тривожних днів війни, прийшли дні скорботи, насильне ліквідування Церкви та ув'язнення. Чергувалися в'язниці і концтабори: Львів, Київ, Москва, Сибір, північні прибігуніві краї, Середуца Азія, Мордовія. Так повних 18 років, з тим, що в міжчасі було зотири "судові присуди" та зисленні спокуси Юди. Ювілят був вірний заповітам Маркіяна, який голосив, що "вирвеш ми озі і душу ми вирвеш, а не возьмеш милости і віри не возьмеш, а не видреш любови і віри не видреш, бо руське ми серце та й віра руська".

Зневажуваний на кожному кроці, але ніколи не упокорений Ювілят опинився на свободі в дні 9-го лютого 1963 р. Ця свобода була окуплена героїчною постановою Ювілята та зисленими інтервенціями та протестами української спільноти у вільному світі. Велика праця в тому напрямі проробив благородний Папа Іван XXIII, який назвав свого визволенця "окрасою цілої Вселенської Церкви".

Після висвободження позалася в житті Ювілята нова

ТВЕРДНЕ КРИЦЯ ДУШ НАШИХ*)

Початок епохальних подій, їх повстання і зв'язок, пересувається непомітно для людського ока. Закриті вони все серпаком таємничості і лиш тоді усвідомлює їх собі загал, коли стануть уже проявлятися назовні і видніти у своїх далекосяжних наслідках. Незнаний для найближчого гуртка був початок найбільших дій людства: Воплочення Божого Сина і Його воскресіння із мертвих.

Такими теж бувають переломові хвилини в житті одиниць і цілих народів, такими є містерії всіх творчих плянів, які показують нові шляхи. Так невидимо для нікого снувалися великі думи в душі молодого о. Маркіяна Шашкевича. Зайняті своїми буденними справами, журбами про хліб насущний, або й повні пустих балачок — верхи й низи галицької України прямили сіру нитку свого життя, коли молодий студент закінчив середню науку в Бережанах і знайшовся в Духовній Семінарії у Львові. Тужив за чимось, шукав чогось нового, чого не знаходив серед свого довкілля, а що тліло на дні його душі і не могло знайти свого вияву. Прибите панщиною і кріпацтвом темне селянство і малоосвічене духовенство, що мало рятувати його душу, збуджувало співчуття і кликало самопомочі, а

*) Це надгробне слово з 1943 р., якому в короткому часі (1-го червня 1968) сповниться 25 років. Було виголошене з нагоди 100-річчя смерті Безсмертного Маркіяна. Його передруковуємо з Календаря "Українських Вістей", Едмонтон, 1961. В тексті залишаємо незмінений стиль та мову Достойного Автора. Підзаголовки першої редакції.

Редакція

сторінка, сторінка поновленої великої праці і відвізальності за долю цілої Церкви. В дні 23. XII. 1963 Ювілянт одержує номінацію на Верховного Архiepіскопа, Керманіа всієї Української Католицької Церкви, а в дні 22 лютого 1965 р. становище і гідність Кардинала Ватиканської Столиці. Найбільшу гідність надає йому українська спільнота, яка в збагач в ньому символ терпіння цілої Церкви і Народу а одночасно задивлена в нього як найвищого Керманіа Церкви, якого незаперезний авторитет простягається на всі континенти, в Батьківщині та Діаспорі.

Михайло Г. Марунчак

захоплена вищстю польської мови й перейнята чужими справами й гаслами нечисленна інтелігенція тратила своє національне обличчя і відчужувалася від свого рідного. Маркіянові стало ясно, що це хоробливий стан і що треба шукати з нього якогось виходу. Глянув далі поза свої галицькі межі, став читати українські і слов'янські книжки і самоосвітою самсму підноситись на щаблі, на яких стояли чужі народи і про що мріяла Велика Україна. Коли всі народи почуваються собою, прямують до удосконалення свого життя, до розквіту і слави, то чому не маємо робити так і ми? Чому пропадати в чужому морі і загинати для себе? Це Геврика стало рушієм цілого дальшого його життя і усієї праці.

ПЕРШІ КРОКИ — РУСЬКА ТРІЦЦЯ

Минуло кілька років інтенсивних студій над собою, поки познайомився він основно з тодішніми національними прямунаннями. Щойно тоді він звірився з своїми думками перед найближчими друзями. Почалися розмови, дискусії, дебати про український нарід, його мову, глум над ними, про слов'ян, їх життя, про письменство і т. д. Своім запалом і глибоким переконанням він з'єднував собі всіх, будив у них духа і захоплення для високих поривів. Очі світилися, мов іскри, і лице сяло надхненням, чоло морщилося і набирало грізної поваги, коли молодий апостол став проповідувати свої ідеї. А кожне слово плило йому з серця. Круг товаришів ширшав і zakresлював щораз більше коло. Переконання поглиблювались, запалена іскра розпалювалась в огонь. Вже сама назва "Руська Трійця" підкреслювала національну ідею назовні серед загалу студентів, цвіту тодішньої Галицької землі, і розголошувала її довкруги. Душею цілого руху був Маркіян. Найкращий вислів дав він цьому в відомім вірші:

Руська мати нас родила,
Руська мати нас повила,
Руська мати нас любила.
Чому ж мова ей не мила
Чому ся нев встидати масм,
Чом чужую полюблям?

Гасло кинене.. Програма складена — треба її проводити в життя, змобілізувати друзів, і тому кличе:

Дайте руки, юні други,
Серце к'серцю най припаде,
Най щезають тяжкі туги,
Ум охота най засяде.

Разом, разом. Хто сил має.
Гонить з Руси мраки тьмаві.
Зависть най нас не спиняє,
Разом к' світлу, други жваві.

З стислою логікою, залізною послідовністю прямує Маркіян до наміченої мети. Спосний гурт одностудій робить під його проводом крок вперед: складає літературний твір “Син Руси”, а потім “Зорю”, щоб захопити широкий загал не лише сучасників, але й потомків. І християнські засади, і всеукраїнське становище, золота голова Києва з Дніпром — Славутицею і традицією Хмельницького, і народна мова, і мистецька форма, і протест проти суспільного визиску селян і рівноправність з іншими народами, — все це в малім зарисі, — протиставилися польській і московській течіям і зазначували свою окремішність. Може не вийшла ця програма в новочасній формі, як дехто бажав би собі, та саме в тім і сила її. *Tal volta il meglio e l'inimico del bene*. Часом те, що ліпше, є ворогом доброго. Висунені в різкішій формі гасла могли зовсім не потрапити до серця народу і викликати рішучий спротив влади. Та й так не один геніяльний проєкт, що на століття випереджував факти української історії, залишився лише задумом і не знайшов дороги до здійснення в житті...

ОЦІНКА АВСТРИЙСЬКОГО ЦЕНЗОРА

Твір пішов до державчої цензури. І хоч Маркіян свідомий був своєї скромности, бо приписує “Зорі” лиш підготовчу роллю, — “Світи, зоре, на все поле, докіль місяць зійде”, — то вона вивезла цілу українську справу на широкий форум. Не було цензора наших книжок у Львові, тому поліція післала твір до Відня. Копітар, якому віддано його до оцінки, написав тоді таке свідоцтво:

“Наша Галичина має понад 2 мільйони русинів, а Угорщина мільйон, що дуже прихильно привітають це видання у своїй мові. 2. Так само привітає його 6 — мільйонів російських русинів тієї самої мови. 3. Отже, його круг діяння простягається на 9 — 10 мільйонів душ. Але тому, що нова література викличе негодування з боку поляків і москалів, бо ослаблює їх впливи, Австрія мусить зайняти якесь становище”.

Чи могла була взяти кращий оборот ціла справа серед найвищих кругів, як викликати таку оцінку й освідомити правлячу владу? Чого не могли були зробити найвищі наші церковні і громадські чинники, учений гурт богословів у Перемишлі з Левицьким і Лаврівським на чолі, за чим

побивалися оцісля наші політики у парламентах і соймах, те осягнув Маркіян своїми творами. Вони викликали фермент і зворушили плесо забагненого політичного та суспільного життя і змушували найвищі чинники до виміни думск та пристосування до нового факту. Дарма, що відповідь на видання твору була відмовна та мертвою точку зрушено й українську справу висунено на порядок дня.

ДАЛЬША МАРКІЯНОВА ТВОРЧІСТЬ

Тимчасом Маркіян не упав на дуці і не зневірювався; він підготував “Русалку Дністрову” і то в побільшенім вигляді, і останніх своїх 15 дукатів дав на її видання. Шляхетне завзяття свідчить про його велику посвяту і віру в правоту святої справи і пляновість праці. Ми окремий народ, мусимо творити своє життя, а не поринати в чужому морі.. Як забрався він далі до пробудження і освідомлення широких мас?

Серед сірої буденщини просочня цілого народу і байдужости годі було вхопити іскру піднесення. Не було в ній нічого фасцинуючого, ні поривауючого. Тому лине він думкою у славне минуле, щоб наочно показати стихійну силу, що живе в народі, яко о підноситься він до найвищої потуги.

Заспіваю, що минуло,
Пересвіцький згану час:
Як весело колись було,
А як сумно нині в нас.

Оспівані ним переможні бої “Під Галичсм 1139 р.”, “Хмельницького обступлення Львова”, навівали оптимізмом нарід і збуджували довір'я до своїх сил, словом — ступенювали динамізми народного організму, захоплення бойового духа і наповнювали всіх, бодай у переживаннях, втіхою довершеної перемоги:

Радість, радість, галичани,
Не загостить більш враг.
Греми, Дністре, шуми. Сяне,
Не прискаче вовком лях.

Бойовий клич, змагання до боротьби — це звінкий тон у творчості М. Шашкевича і могутній засіб до оживлення народу. Думкою линув він у старовину і на Січ Запорізьку і до Дніпра-Славутиці. І вітри, і степи українські, усе-усе хотів він затягнути до своєї акції. Старовина — “це осінь хороша, звеняча — що підіймає душу, чуває, казавбись, надприродними діями ум... Старовина — то великий обряд, є то дзеркало, як вода чиста”. Заслуханий у пісню минулого, він снує пляни на майбутнє.

До помочі в своїй пробудницькій пробоевій акції він кличе ще раз й українську пісню. В ній підносить всеукраїнську свідомість, безстрашність, суцільність народу, в ній бачить найніжніший чинник його душі і їй провіщає світле майбутнє.

Колись красою засяє
Під небо до сонця,
Ген-ген полетить —
І буде співати
І о руській славі,
Скрізь світу казати.

В світлій постаті Бандуриста йде він в народ, бажає йому добра і щастя, живе для нього і з ним ділить і своє горе і смуток. Він далекий від позерства, досягань по світовий блиск, не гордить простолюттям, але його підносить і пригортає до серця. І справді міг він про себе сказати, що “з оком ясененьким, мов око святого, іде соловій наш, нові несе пісні. Пісні нечувані і думи незвісні”. Все це збирання сил, проповідання народного поготівля кінчиться могутнім фіналом:

Відкинь той камінь, що ти груди тисне,
Дозволь в той сумний тин,
Най свободоньки сонце заблисне,
Ти не неволі син.

УКРАЇНСЬКІ ПРОПОВІДІ О. МАРКІЯНА

Створивши таке підґрунтя, він виступив з проповіддю в народній мові, — хоч при відкритті Духовної Семінарії в 1783 р. гворив о. Скрєдинський теж по-українськи. Та за той час змінилися умовини, польська мова стала урядовою і щоденною. Новий виступ Шашкевича зелєктризував усіх і викликав захоплення. За ним пішли інші. І тут теж перший крок удався. Упередження проломано. Українська мова в проповіді понеслась по селах, церквах і народ стрепенувся. Українізування церковного життя почалось. Прозорим оком глянув на майбутній правильний шлях.

У своїх проповідях розсипав він перлини свого духа і вказував розумний, реальний шлях змагань, щоб не розчарувались гірко в житті. Лірик і реаліст виявляє велике реальне чуття. “А коли ся надіятимеш на приятелів, о, тогди підпираєш будинок твій стовпом лободовим; бо приятель твій доси коло тебе допче і наскакує, доки чує гріш у тебе за пазухою, доки видить волики на твоїй оборі, а як того не стане, розбігнуться і щезнуть, як пустий вітер в полію.

Може ся надієш на твою силу? Видів я раз сильного дуба і думав'єм собі, що світ перестоїть, але небавком видів'єм, що лежав на землі горі корінем; так то сильним буває". (Проповідь на св. Онуфрія).

Окрема сторінка його творчости — це старання про дітей. Бо що ж дорожчого мало бути в цій обновленій праці, як не молодь? "Бо з діточок добре зрощених і вихованих стає нарід крепкий і добрий, з діточок добре навчених і в страху утримуваних вихсдить товариство вірних і народ святих". Його "Читанка" — це вислів і зразок дбайливости за молодь, в якій зарання старався зацепити релігійно-морального духа і національну свідомість. "А знасте, — так звертався до найменших дітей, — як ся тая (держав) зове, в котрій ми живемо. Тая зве ся Австрія, ...а в Австрії є королівство Галицьке і Володимирське, а в тім королівстві Галицькім живемо ми, Русини". Кожний крок і кожне діло — то цеголка до великої будови. А коли загрожувало національній нашій справі введення латинської азбуки, він виступив проти цього.

Звичайно висувають у нас заслуги о. Маркіяна на чисто народнім полі, та забувають, що вони не менші на чисто церковнім. Започатковання проповіді в народній мові надало живу форму нашому проповідництву і розбудило релігійне життя. Католицький світогляд ліг в основу всієї його творчости і досяг zenіту здобутої життєвої мудрости і мистецького завершення. В Христовій вірі шукав він покріплення й опори в життєвім гсрі і злиднях, — вона веліла йому йти простим шляхом, в ній бачив забезпечення цілого народу. Без християнських засад не можна збудувати тривку національну будівлю, але хіба розвалити. Він каже шукати їх у Св. Письмі, яке сам перекладав на українську мову. Об'явлена правда — це найвища правда і любов Бога — це найвища любов.

Злетів орел буйнокрилий,
На небесні двори,
Глянув в сонце орел смілий,
Глянив в світле море.
А те сонце розплилося,
Словом понад світи,
А те море розплилося,
В милость понад діти.

З тих небесних вершин каже він глянути на життя, тоді воно набере правильнєго змислу.

Мисль піднесену двигти в самім собі
Душу в природи безвісті занести,

Життя кончини подружити обі,
Глянути мирно, що ся діє в гробі,
К радощам... істинним ся взнести.

ВІРА О. МАРКІЯНА

“Хто вмів, хто вдасть? Ум сильний, високий”. Віра в Боже Провидіння — то запевнення перемоги: “Віра серця мого, як Бескид, твердо постановилась на любови; і смуток твій знидіє, а радість сліди його позмітає, а сумна північ буде ясним полуднем і звеселишся, а око твоє заблищить зіничкою в бурсий пільмі життя твого і огорнешся зоревою світою тихомиря і линяєт над тобою милость Божая, бо надія із серця твого не втікла — бо хто як о Бог”. — Сполошиш ми долю і проженеш щастя, день ми споморочиш і світ ми западе, нуждов мя вжариш і нашлеш ми злидні, світ ми спустіє і йме ворогувати, знидіє радість і плач мя сторне, туга ми ранком і вечером журба, і ніч ми несонна і горьовання с сонцем, вирвеш, а не возмеш милости і віри не возмеш, а не видреш любови і віри не видреш, бо руське ми серце тай віра руська”. Це вершок його поетичної творчости.

Його любов обіймає не тільки своїх, але підноситься й до вселюдських вершин. Якими яскравими красками малює він країни по турецьким наїзді, щоб збудити співчуття до нещасних жертв.

“Можесте нераз від старих людей, або в піснях чули, що то єст війна, як страшно Турки воюют; куда неприятель перейшов, куда хмара турків перелетіла, там пустиня і безлюдь вчинилася; стань і оглянься в коло, а хотьбишь мав серце веселе, як ангела серце, жаль і туга стисне тя за него, як тугий мороз, гроза і дрозж наскрізь тя перейме, а густі слези, хоть для великої жалости не раз із очей проканут ти. Глухо і пусто, докола ні живої душі, ні людського голосу, поля і ниви зміщені копитами, міста і села в курищах лежать, а дим як останній дух лежачого на смертній постели, сумним стовпом зводиться під небеса, туди і сюда немовлятко або старець сивенький лежить зарубаний, молодіж і кріпка челядь в полон занята. Така то війна; так само і тим християнам повелося нинішними часами. Повалено їм міста і села, погоріли церкви і хати, подоптано поля і городи, а нужда, як ворон, чорним накрила їх крилом; без пристановиска, без стріхи, без кавалочка хліба і без сорочки блукают ся як сколочені овечки по родимій землі, що насякла кровію їх рідних. Серце падає на таке неща-

стя ближнього, сами слези лютя та тільки недолі брата християнина. Святий Отець наш, Папа Римський, і цар наш наймилостивіший вставляється за тими нещасними до вас, брата християни. Гляньте на споловілі очи, на почорніле від голоду тіло ваших братей і злекшіть їм недолі. Підводять они пожовкле лице, на впів умерлі, від плачу кров'ю очи до вашого милосердія, простягають від нужди кошаві руки і жебрут від вас кусника хліба, хоч лиху рубатку покрити наготу. Знаю я, не відсилалисте жебрущого діда, котрий що року, що місяць, що тиждень до вашого порога приступав по ялмужну, не відкидайтеж ся і тих братей християн, що далеко з за моря перший раз, від коли світ, і може останній раз, доки світ стояти буде, пукають з плачем до ваших дверей, до серця і просят милос-тини, на яку кого стане”.

ЗНАЧЕННЯ ВИСТУПУ О. МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА

Мимо багатьох критичних розвілок многогранна творчість Шашкевича жде ще своєї нової і справедливої оцінки. Якби ми хотіли з'ясувати собі з вікової перспективи головні моменти Шашкевичевої праці над відродженням Галицької України, то треба з повною рішучістю ствердити, що це була далекоюсяжна програма, що в головних зарисах осталася донині і виправдала вповні свою раціональність і життєву силу.

Віра в Бога, християнські засади, повна національна свідомість і соборництво, любов до свого народу, політична рівноправність, усунення суспільного визиску — оце ті гасла, що видніють і нині на наших прапорах. Тим саме став о. Маркіян вістуном великої ідеї національного відродження. Правда, дехто хотів би обнизити ці заслуги, але дарма. Бо ї: сучасники і потомки дякували йому за той вогонь, що запалив у їх грудях, і поклін “Головної Ради” 1848 р. для свого духового батька, і тріумфальне перенесення його тлінних останків до Львова, і святкування його пам'яті впродовж століття, і наше ціле церковне і громадське життя — це найкраща відповідь на всякі такі заміти.

Чого не вдіяли збройні повстання, щоб скинути невольницькі пута, чого не вдіяли політичні і суспільні діячі, те осягнув перший Подвижник нашого Відродження. Мав він багато перешкод, трудів, прикрощів і колод від своїх і чужих. Та не в тім річ і заслуга, — бо хто їх з нас не мав і не має? Але в тому, що о. Маркіян, не зважаючи на своє слабе здоров'я, вмів їх подолати і вийти

ПІЄТИЗМ БЛАЖЕННІШОГО АРХИЄПІСКОПА І МИТРОПОЛИТА КАРДИНАЛА ЙОСИФА У ВІДНОШЕННІ ДО О. М. ШАШКЕВИЧА

Глибока віра в Бога, — сильна і щира, не фарисейська, — гаряча любов до Бога, Церкви і ближнього брата, які о. Маркіян Шашкевич виявляв впродовж усього свого жит-

---

з них у житті переможцем. Найважча річ у проводі — знайти в народних змаганнях правий шлях і спрямувати туди увесь народ. І здається навіть, що це останнє важче ніж перше. І саме Маркіян знайшов його і попровадив ним Галицьку Україну до кращого завтра. При тім цілу свою програму і працю убрав він у мистецьку форму і склав у скарбницю нашої культури як високу цінність. Він вніс в тогочасну літературу новий чинник усної словесности.

Сам — глибоко віруючий священник, наскрізь етична людина, має широке серце і співчуття для ближніх. Хрустальний характер, не валявся в життєвих брудах і не понижував ні своєї особистої, ні національної гідности, все був вразливий на добре і гарне. Ціле життя і творчість показують його як високого, розумного патріота. З природи — милої, м'якої, чутливої і вразливої вдачі, з щирим серцем, саме тою ніжністю промовив народові до переконання і не як Езопів вихор, що нагально хотів здерти з подорожнього свиту, аке як сонце, теплом і світлом зсунув легко з Галицької України лахи свідомости раба.

І за це прийшли ми, Отче Маркіяне, в соті роковини твоєї смерти віддати доземний поклін твоїм тлінним останкам і занести наші гарячі молитви перед престіл Всевишнього за твою душу. Ми певні, що за твоє святе, праведне і трудяще життя одержав ти належний вінець слави. Будь нашим заступником перед Богом і помічником у нашій важкій боротьбі. Нехай дух твій вітає між нами і провадить нас.

І наче на прощання чуємо з домовини його золоті слова: “Не журіться і не плачте. В огні нещастя тверднє криця душ тугих”:

Митрополит Йосиф Сліпий

тя, — тверде переконання про конечність нерозривности понять: Бог, Церква, нарід і ближній брат, — незвичайна ясність ума, — незвичайне завзяття при виконванні намічених плянів, — незвичайна відвага і безстрашність у поборюванні велетенських перешкод, а одночасно незвичайна ніжність у відношенні до оточення, яке він бажав для щастя найменшого брата, доля якого лежала йому на серці постійно, коли він був ще семінаристом, а потому священиком, — огонь, що засдно горів у його серці та запалював товаришів, які мали щастя бути в його товаристві, — були причиною, що тодішня українська майже єдина священича верства не спольщилася та остаточно залишилася при своїй народності.

Огонь, який він запалив у душах характерних, хоч не дуже численних товаришів, не погас, — хоч фізично слабенький поет і провідник помер у 32 році життя. Не погас, хоч усіма силами старалися погасити його московфільські преторіяни, покровителями яких були тодішні провідні круги при святоюрській катедрі у Львові, за допомогою духовенства і кандидатів до духовного стану, хоч були покликані дбати про його душевне життя, а не приносити йому смерть. А це духовенство не тільки в 1850 рр., але також у дальших десятиліттях II-ої половини XIX стол., — при зразу малій кількості світської інтелігенції, — було єдиним учителем темного простонароддя, яке 1848 р. одержало волю, не здобувши її, а через те вжило тієї волі не на добро, тільки часто на свою шкоду.

Тодішній священик, затрсений московфільською отруєю, не був другом темного хлібороба (народолюбних священиків - московфілів було дуже мало), ще вчорашнього затурканого панцизняника, який говорив “хлопською” мовою.

Такі самі московфільські переконання мали також кандидати на священиків, звичайно священичі сини, ще й тому, що провід у духовній семінарії був у руках московфілів, яких назначувала святоюрська консисторія, що була панівною ще з початком XIX стол. Внаслідок того ще 1892 р. студенти московфільської орієнтації становили більшість у семінарії. Московфільська управа семінарійної “Читальні” заабонувала 20 московських часописів з Петербурга, а між ними часопис “Свет”, що пропагував панрусизм і цареслав'є. Коли семінаристи української орієнтації зажадали заабонувати український часопис, то управа “Читальні” відповіла, що не має грошей на польно-

фільські часописи, згідно з тодішнім москвофільським твердженням, що москвофіли є правдивими, “твердими” Русинами, а Українці є “мякими”, польськими запроданцями. На весну 1902 р. семінаристи москвофільської орієнтації оснували “Кружок руських студентів богословського факультета” і плянували відзначити окремою вечіркою московського поета Пушкіна.

В зв'язку з царською пропагандою в Галичині перед I світовою війною, яка мала приготувати ґрунт для здобуття Галичини царською Росією, москвофільські богослови витворили в духовній семінарії таку прикру атмосферу, що студенти української орієнтації розпочали голодівку, не маючи інших засобів боротьби. Внаслідок цього семінарію розв'язано, а після відкриття нових вписів не прийнято до семінарії деяких студентів, а між ними голову “Богословського Кружка”, який був української орієнтації.

Одночасно батьки студентів москвофільської орієнтації поборювали на політичному полі своїх братів—українців за допомогою польських політиків, репрезентанти яких мали владу в краю. Ця боротьба була тим важча, що внаслідок злочинних дій москвофілів, в 1850 і 1860 рр., Галичина втратила около 500 інтелігентів (священиків, учителів, професорів), які, збаламучені москвофільською пропагандою, виемігрували на Холмщину і Підляшшя, щоб “очищувати унію”, а в дійсності заводили православ'я та русифікацію. Цей масовий відплив інтелігенції був фатальним спущенням крові анемічного національного організму.

Те, що зрадницька москвофільська дія не змогла проковтнути всю галицьку освічену верхівку, — що серед частини її членів збереглося бажання національного життя, а не смерти, — сталося завдяки праці тих діячів, серця яких запалили огнем любови до рідного народу і краю а саме о. М. Шашкевича.

При цьому треба відмітити з притиском, що дуже визначною поміччю в оборонній дії галичан була творчість та ідеологія Тараса Шевченка, які стали відомі в Галичині майже одночасно з вісткою про його смерть. Завдяки співдії двох однозначних ідеологій двох синів українського народу, в Галичині були покликані до життя культурні, політичні, сільсько - господарські, економічні, фінансові установи, завдяки яким були ударемнені намагання “братнього” народу бажати усмертити галицьких українців, яких зрештою не вважали окремим народом, прийнявши погляд

одного зі своїх політиків, який твердив, що нема “Руси” (тобто: України), а є тільки Польща і Москва.

Не зважаючи на сильний тиск з боку поляків, культурний, господарський і політичний, — українці не дали себе винародовити. Самооборонна сила українців росла в парі з успішною боротьбою проти москвофільства. Видимим знаком успішної боротьби з останнім був факт, що при парламентарних виборах до австрійського парламенту у Відні в 1907 р. на всіх 31 мандатів москвофіли здобули 5 мандатів. Ця пропорція поправилася в 1911 р., бо на 31 мандатів москвофіли здобули 2 мандати. При соймових виборах до львівського галицького сойму москвофіли здобули 2 мандати на 40.

Однак трагічні наслідки боротьби з москвофілами, яка виснажувала українців від 1850 рр. у всіх напрямках, — виявилися щойно після закінчення I світової війни, коли після розвалу австрійської монархії, при кінці жовтня 1918 р., галицькі українці проголосили державну незалежність 1 листопада 1918 р. Не зважаючи на героїчну боротьбу, галицьку армію переміг удар у плечі польського генерала Галера, який одержав від західних аліантів озброєну армію, що була призначена на боротьбу з “більшевиками”, однак пішла на галицьких українців.

Це могло статися тільки тому, що галицькі українці, в часі австрійської займанщини, внаслідок довголітньої боротьби з москвофілами, не змогли досягнути такі політичні здобутки, які галичанам були б дали змогу стати рішальним чинником у долі цілої східної Європи. Без боротьби з москвофілами, при відповідній міжнародній політиці, галицький уряд і галицька армія були б *підметом*, який рішав би також у справах Польщі і цілої східної Європи, а не став би *предметом*, долю якого вирішила Польща, щоб самовільно вирішити її долю, не потребуючи на нікого оглядатися.

Виявилось, на жаль, не останній раз в історії, що найтяжчим ворогом українського народу стають ті, які стають на службу чужих народів, ворожих українському народові.

ПРОПАМ'ЯТНІ РОКИ 1893 І 1911

Об'єднуючим чинником у загрозову хвилину в історії Галичини був о. Маркіян Шашкевич, з уваги на його всеукраїнську ідеологію, яка у всіх суттєвих справах покривалася з ідеологією Т. Шевченка. Галицькі українці, львівські і позальвівські, вирішили спровадити до Львова

тлінні останки о. М. Шашкевича, неначе на те, щоб мати в них поміч у дальшій завзятій боротьбі з поляками і москвофілами. Мало це статися 31 жовтня і 1 листопада 1893 р. Цікаво, що це мало відбутися в рік після того, коли москвофільські студенти у львівській духовній семінарії здобули більшість і в своїм зухвальстві не згодилися на передплату українських часописів до семінарної "Читальні".

Треба признати, що тодішній львівський митрополит, Сильвестер Сембратович, станув на висоті свого відповідального становища і вирішив взяти участь у великім українським святі, відправивши Панахиду за спокій душі о. Маркіяна Шашкевича. Таке становище Первоєрарха Галицької церковної Провінції могло бути осудом безсердечного відношення до о. Маркіяна Шашкевича з боку свого собрата з-перед 50 літ. Участь у великім національним святі первоєрарха Галицької церковної Провінції була також осторогою для всіх звеличників Москви, а зокрема для москвофільського духовенства та москвофільських семінаристів. Ця участь мусіла зробити велике враження на всіх учасників свята. А перенесення тлінних останків поета з Новосілок до колишнього княжого Підзамча, величавий похід через цілий Львів на Личаківський цвинтар було подією, про яку не переставав говорити цілий край.

Велика маніфестація з 1893 р. була товчком для науковців до основних студій про життя і творчість поета. Вже 11 літ після перевезення Шашкевича до Львова почали появлятися основні джерельні студії, на основі невідомих досі актів з віденських і львівських архівів (митрополичого архіву, архіву духовної семінарії, львівського університету, намісництва, краевого суду). В наукових дослідах взяли участь відомі старші науковці і гімназійні вчителі, університетські професори, а навіть студенти львівського університету. Вже перед найближчою річницею, а саме: перед 100-літтям народження поета появилися друком цінні вістки не тільки про самого поета, але також про його добу. Деякі цінні наукові твори появилися вже після 1911 р. Перед читачами з'явилася велична постать поета, який створив нову добу в історії Галичини.

Величні святкування відбулися в Підлиссю, місці народження поета, та у Львові, в днях 5, 6 і 7 листопада 1911 р., з небувалим досі числом учасників з усіх сторін краю. Вершком трьохденних святкувань була проповідь Слуги Божого Андрея, яку він виголосив після відправи Панахиди на Личаківському цвинтарі. В цій глибокій змістом та ос-

новній проповіді Кир Андрій назвав о. М. Шашкевича “святим священиком”, мужем, що був “от Бога послан”. “Рідко кому”, говорив Великий Митрополит, “дане в довгі літа по смерті збирати навколо свого гробу представників цілого народу. Великі заслуги, великий талант на те не вистарчають. І великих людей могили по їх смерті присипує порох забуття. Стоячи над гробом Маркіяна Шашкевича, кожний з нас певний, що сеї могили руський нарід не забуде *через довгі століття*, кожний чує, що тут зібралися не лиш на те, щоб звеличати великого поета, заслуженомо для Церкви і вітчизни робітника. Нас збрала днесь велика ідея, котрої Маркіян був неначе прапором. Ся гадка, що перед літами була могучим товчком цілого нашого відродження, єсть днесь ще для нас всіх і *на віки* остане керницею живої цілющої води, що зрошує лани нашого церковного і народного життя і все відсвіжує зелень на будуче”.

Що о. М. Шашкевич був даром Божого Провидіння, мужем “от Бога данним”, те можемо сказати *нині*, коли робимо синтезу на основі того всього наукового матеріялу, яким тепер розпоряджаємо, а зокрема після зіставлення і порівняння літературного відродження в Галичині і Наддніпрянщині. Одначе поставити таке твердження вже 1911 р. могла тільки людина такої міри, якою був Кир Андрій, ще в австрійських часах, ще перед першою світовою війною. Одначе вже 3 роки після святкування в пошану о. М. Шашкевича, в 1914 р. прийшла I світова війна, в жовтні 1918 р. прийшов розвал Австрії, а його наслідком була польська займанщина, ліквідація українського шкільництва, народного, середнього і високого. На львівському університеті зліквідовано нечисленні українські катедри і доцентури. В австрійських часах українські богослови разом з польськими ходили на теологічні університетські виклади. Одначе в польських часах було це неможливе з різних оглядів, і тому митрополит Андрій оснував окремий богословський факультет таки в духовній семінарії, а ректором духовної семінарії став о. д-р Т. Галущинський ЧСВВ, в роках 1919—1926.

ОТЕЦЬ РЕКТОР ИОСИФ СЛІПИЙ

Після уступлення о. Т. Галущинського та ОО. Василян з духовної семінарії, митрополит Андрій вважав, що найвідповіднішою людиною на ректора може бути о. д-р Йосиф Сліпий, який був іменований ректором львівської духовної семінарії та *ректором богословського факультету*. Щоб

якраще виконати велике завдання, о. Ректор, на основі авторсії, познайомився з подібними найкращими західно - європейськими високими богословськими школами, і на цій основі уложив плян створення української Богословської Академії. Цей плян затвердив митрополит Андрій 22 лютого 1928 р. З уваги на те, що польська влада ніяк не була б погодилась на український університет, о. Ректор покищо до старих богословських дисциплін завів світські дисципліни українознавчого характеру, щоб майбутні українські священики, нового хову, були якнайкраще освічені в українознавчих науках, як виховники і духовні провідники українського народу. Були це катедри української історії, археології, антропології, історії українського мистецтва, а восени 1939 р. мали початися виклади з історії української літератури.

Щоб закріпити висліди української науки взагалі, а богословської зокрема, о. Ректор зорганізував “Богословське Наукове Товариство” статут якого затвердила польська влада р 1923 р. Повстало також окреме видавництво, “Богословія”, редактором якого був сам о. Ректор. Він був обраний члєєм Кураторії “Українського Музею”, що був оснований митрополитом Андрєєм, в якому були зібрані великі скарби давнього українського церковного мистецтва, а також предмети модерного світського мистецтва. Незалежно від цього о. Ректор старався рятувати пам’ятки українського церковного мистецтва, поміщені тимчасово в мешканні о. Ректора, що виглядало як справний музей. Згодом цей музей перетворився в “Музей Богословської Академії”, в 1932 р.

Між статтями і студіями, надрукованими в “Богословії”, були в першій мірі праці на церковні і богословські теми, а саме: наукові праці самого о. Ректора про Святого Духа, про св. Тому з Аквіну і схоластику. Вони були надруковані в латинській мові, щоб їх могли читати чужосторонні вчені, спеціалісти в цій глибокій і важкій темі, яка цікавила їх. В “Богословії” появилися також праці о. проф. Миколи Конрада, о. проф. д-ра Т. Галуцинського ЧСВВ, о. лева Г’линки. Були там надруковані праці світських авторів - науковців на світські теми, або на теми, зв’язані з Церквою, як праці: проф. д-ра Ярослава Пастернака: “Коротка археологія західно - українських земель”, проф. Володимира Січинського: “Вежа і дім Корнякта у Львові”, “Замкова церква св. Миколая у Львові”, проф. Івана Шпитковського: “Рід і герб Шептицьких”, Є. Ю. Пеленського: “Біб-

ліографія укр. бібліографії”. В “Богословії” була також стаття небуденного автора, пок. о. Йосифа Схрейверса, науковця і письменника, відомого в цілім католицькім світі.

В “Працях Богословського Наукового Товариства” появилася низка важних змістом і великих об’ємом книг. Як перший том тієї серії появилася актуальна тоді книга самого о. Ректора: “Свцм. Йосафат Кунцевич. Матеріяли і розвідки з нагоди ювілею”. Стор. 261, 2 том. Праця того самого автора в латинській мові про Святого Духа. — 3 том. О. д-р Спиридон Кархут: “Грамматика української церковно - слов’янської мови”. Стор. 284, 4 і 5 томи: “Аскетичні твори св. Отця нашого Василя Вел. Переклав з грецького митроп. Андрей Шептицький”. Стор. XIV 490, 7 і 8 томи: Д-р Саломія Цьорх: “Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василянко”. Стор. 256.

В 9 і 10 томах була надрукована праця Михайла Возняка: “У століття “Зорі” Маркіяна Шашкевича. 1834—1934. “Нові розшуки про діяльність його гуртка”. Частина перша, Львів, 1935 р. Стор. 146. В цьому томі були поміщені такі статті: 1) Григорій Ількевич, як збирач народніх пісень. Стор. 7 - 27. 2) Ще до діяльності Маркіяна Шашкевича як фолклориста. Стор. 29 - 35. 3) Св. Тома Кемпійський у перекладі Івана Вагилевича. Стор. 37 - 71. 4) З романтичного періоду фолклорних зайнять Якова Головацького. Стор. 73 - 123. 5) Кральодворський рукопис в українському письменстві. Стор. 125 - 145. В 10 томі, в другій частині “У століття “Зорі” Маркіяна Шашкевича. 1883 - 1934. Нові розшуки про діяльність його гуртка”, були поміщені такі статті Михайла Возняка: 1) До джерел українського пісенного збірника Жеготи Паулі. Стор. 217 - 246. До характеристики М. Устияновича. Стор. 247 - 257. 4) Розвідки Івана Вагилевича про українську мову. Стор. 258 - 323.

Названі статті М. Возняка, надруковані в 9 і 10 томах “Праць Богословського Наукового Товариства”, а також названі і не названі статті, надруковані в “Богословії”, — не були б надруковані, якби не надзвичайний організаційний змисл і шляхетне завзяття о. Ректора, який, у дуже тяжких для української культури часах польської окупації, зумів роздобути гроші на надрукування такої кількості статей і книжок важного наукового змісту. “Наукове Товариство ім. Шевченка” друкувало в австрійських часах дуже багато книжок і періодиків, бо мало поважні державні субвенції (з Відня і Краєві) зі Львова. Одначе в польських часах друкувало воно дуже мало. З уваги на те, муси-

мо ствердити, що поява названих і не названих статей і книг була великою заслугою о. Ректора для української науки.

Названі статті М. Возняка, надруковані в “Працях Богословського Наукового Товариства”, подають невідомі досі факти, а зокрема насвітлюють психіку Якова Головацького, Івана Вагилевича та Миколи Устияновича, які, попри власну безхарактерність, впали жертвою страшного ломання душ з боку високих духовних кругів, про що буде докладна розповідь в одній більшій науковій праці, що забражує всеукраїнське значення М. Шашкевича. Наслідком злочинного тиску з боку власної церковної установи, зродилося москвофільство, яке стало причиною трагедії не тільки в історії Галичини, але також цілої України.

Читачам “Шашкевичіани” треба пригадати, що “Зоря” була незвичайно цінним альманахом - збірником літературних і наукових творів, написаних гарною народною мовою, під ідейною спонукую М. Шашкевича, який тоді, 1834 р., був ще студентом богословії. Хоч віденський головний цензор на цілу Австрію, Вартоломей Копітар, щирий приятель українського народу, був захоплений цим першим в українській мові зложеним збірником, — то центральна австрійська поліційна влада не дозволила надрукувати його, тільки під впливом безпощадної, нічим неоправданої оцінки двох високих церковних святоюрських достойників (цензора о. Венедикта Левицького і Митрополита Михайла Левицького), як це на жаль бувало і тепер ще буває, що власні люди у проводі роблять більше шкоди власному народові, ніж найзавзятіші чужинці - вороги.

Зробили вони це тільки внаслідок погорди і навіть ненависти до народної мови, які вони посунули до того ступня, що М. Шашкевича назвали москвофілом у своїх письмах до красної влади у Львові, і до центральної влади у Відні, не маючи по того ніякої основи, отже прямо оклеветали його. Через те зробили вони М. Шашкевичеві страшну моральну кривду і шкоду не тільки йому самому, але також українській справі, якій він служив, — але також велику матеріальну кривду і шкоду, бо внаслідок закиду москвофільства державна влада не признала йому конгрви, тобто грошового додатку до удержання його власного і його родини. Внаслідок цього він терпів матеріальні недостатки продовж усієї душпастирської служби, а це прискіпило його смерть. Таким чином оба ці церковні достойники (цензор і митрополит) потоптали основні вимоги нау-

ки Христа, Який вимагав від людей любови до ближнього в ім'я любови до Бога, і який рішає про долю одиниць, родин, народів і всього людства.

Станувши проти діяльності М. Шашкевича, оба достойники піддержали польонофільські переконання серед українського духовенства та українських семінаристів духовної семінарії у Львові як майже виключно єдиної освіченої верстви у Галичині в 1830 і 1840 рр., а через те промостили дорогу москвофільсву, яке, як про це була мова дещо вище, мало трагічні наслідки не тільки в історії Галичини, але також усієї України, наслідки, діяння яких ми терпимо ще нині.

Розповідь про ролі і долю "Зорі" М. Шашкевича показала нам вагу появи двох томів студій М. Возняка, Ці два томи завдячують свою появу тодішньому о. Ректорові, який, бажаючи вшанувати століття постання "Зорі", у редактованих таки ним самим "Працях Богословського Наукового Товариства", дав місце студіям М. Возняка. Цей факт був виявом глибокого пієтизму о. Ректора у відношенні до о. М. Шашкевича, який він виявляв від хвилини, коли став ректором львівської духовної семінарії, а опісля ректором Богословської Академії, тобто вже від 1925 р. Своїх семінаристів, а опісля студентів Академії бажав він виховати так, щоб у свому житті та у своїй душпастирській діяльності шанували пам'ять о. М. Шашкевича та жили і діяли згідно з його ідеологією. Вже 1926 р. була відновлена "Читальня ім. М. Шашкевича". О. Ректор відкрив тоді збори та в своїй промові заохочував своїх вихованків плекати славу традицію українських богословів. Виділ - "Читальні" нав'язав контакт з "Товариством ім. Шашкевича в Золочеві (це місто положене недалеко Підлисся, рідинного села М. Шашкевича, в якому була пам'ятна "Біла Гора", згадувана у його віршах), щоб спільно ширити ідею поета. Сьомого дня червня (річниця смерті поета) д-р Ваньо, адвокат з Золочева, виголосив для богословів реферат, заохочуючи їх до пропаганди ідей М. Шашкевича. Вислідом праці Виділу в цьому напрямі було влаштування членами Академії в часі ферій кількох академій та концертів у пошану поета. На засіданні 7 грудня 1931 р. рішено набути на власність "Товариства" 5 моргів землі на Білій Горі, які мали відіграти визначну господарську, церковно-релігійну і культурну ролі в краю.

До великих досягнень треба зачислити концертне турне хористів з концертами в ювілейному році 1933 - 1934 з хо-

ром, який складався з 16 осіб з добірними голосами, під проводом богослова Жолкевича. В часі ферій “шістнадцятка, дала концерти в 16 місцевостях; в часі від 11. 8 до 2. 10. Крім цього о. Ректор відзначив разом зі своїми вихованками пам'ять о. М. Шашкевича на личаківському цвинтарі, де відспівано Панахиду, а о. Ректор виголосив проповідь, про яку учасники свята ще нині висловлюються з великим захопленням. Такі поминки поета повторювалися також в інших роках. Редакція “Шашкевичіани” зробила б гарне діло, якби розшукала ці проповіді та надрукувала їх.

Щоб виховати своїх богословів на зрозкових священників - громадян, о. Ректор відзначував річницю Листопадового зриву “Освітній гурток” зробив плян відвідування читалень “Просвіти”, в яких богослови мали доповіді для членів “Читалень”. Роблено це з уваги на те, що мешканці підміських сіл, з причини близького сусідства великого міста, були наражені на винародовлення та деморалізацію. В часі вакацій богослови були діяльні в кружках “Рідної Школи”, в “Соколах”, в “Лугах”, вели хори на селах і містечках, організували драматичні гуртки. Їх старанням у шкільнім році 1932 - 1933, відбулися: 50 театральних аматорських вистав, 33 концерти, виголошено 53 реферати.

Бажанням о. Ректора було виховати своїх богословів на зразкових душпастирів, які дбали б у першій мірі про душі своїх парохіян, але не легковажили собі їхніх матеріальних потреб, щоб також у матеріальних справах були їхніми дорадниками, вчителями, приятелями. В тій цілі о. Ректор запрошував до Академії світських знавців, які уряджували курси з ділянки сільського господарства, пасічництва, кооперативного знання, правничого.

Розуміється, що о. Ректор не занедбав відзначити пам'ять свяченомученика, св. Йосафата, який своїм життям жертвував з любови до Бога, Церкви і Народу, щоб також його вихованки в випадку потреби були такими самими героями, а не зимними, бездушними ремісниками, бізнесменами, які вміють тільки холодно полагоджувати канцелярійні “кавалки”, а потому шукати “гуд тайм”.

Щоб львівські богослови - академіки мали вірний все - український світогляд, так як духовий покровитель семінарійної “Читальні”, о. Маркіян, — о. Ректор велів відзначувати важні події в житті наддніпрянських братів. Академія відзначила річницю Крутів, 20 річницю смерти найбільшого композитора України, Миколи Лисенка, річницю смерти Тараса Шевченка відзначувано сходинами, а зокре-

ма 120 річницю його смерті. День національної жалоби відзначено 29 жовтня 1933 р. спільною Службою Божою, св. Причастям та співчувальним постом. Окремі збори "Читальні 15 квітня 1930 р. прилучилися до українського та світового протесту проти переслідування християнської віри та винищування духовенства.

Наведені факти — це тільки дуже побіжний перелік дій і подій, які довершувалися у львівській духовній семінарії, а потому в Богословській Академії, в часі управи о. ректора Йосифа. З цих фактів бачимо наглядно, що ні один з ректорів львівської духовної семінарії, а може ні один ректоріє духовних інститутів світових не поставив справу виховання та освічування богословів так широко і глибоко під релігійним, національним і громадським оглядом, як о. Ректор. Ми знаємо також, що о. Ректор у своїй праці, мав повну апробату слуги Божого Андрея. Це бачимо дуже вимовно з того, що в дуже вийняткових часах в історії людства, в яких наш нарід і наша Церква знайшлися перед II світовою війною, — митрополит Андрій вибрав о. ректора Сліпого своїм наслідником на митрополичому престолі.

Мусимо ствердити також, що наслідник Кир Андрея Митрополит Йосиф виконав свою роль у спосіб неперевершений, єдиний не тільки в історії української Церкви, але також в історії всякої іншої християнської Церкви у світі. Коли маємо на увазі його неповторні терпіння, тілесні і душевні, — при його непевнім здоров'ю, — то об'єктивно мусимо ствердити, що його вихід на волю не стався в природний спосіб. Так зрозумів його несподіваний поворот на волю увесь християнський світ, усі ті, що думають і живуть по-християнськи, — які наглядно побачили вияви Божої сили, доброти і милосердя, — всі ті, які з фактом його повороту на волю саме в часі нарад II Ватиканського Вселенського Собору ставляли у зв'язок з надзвичайною місією, яку він має виконати. Такі сподівання були скріплені дуже вимовним фактом, що довголітній в'язень вийшов на волю не недобитком, але людиною в повноті духових сил, — неначе не мав за собою страшінх 18 років, неначе після смерті Слуги Божого Андрея прибув прямо зі Львова, щоб у новім місці побуту продовжувати і виконати велику історичну місію, для якої зберіг його Всесильний і милосердний Господь.

ВЕРХОВНИЙ АРХИЄПІСКОП НА ВОЛІ

Вийшовши на волю, Блаженніший Верховний Архiepіскоп - Митрополит кардинал Йосиф взявся до поширен-

ня поля своєї діяльності, а саме: до організування і будови “Українського Католицького Університету ім. св. Климента Папи”, що м.і. має на меті виховувати героїчних та високо освічених душпастирів, які могли б загоїти глибокі рани українських душ, яким відібрано Бога, справжніх звеличників Бога і приятелів ближнього брата, а не поклонників неправди, забріхання, звеличників ненависти, — терору. Можемо надіятися, що довголітній в'язень дасть блискучу синтезу свого глибокого ума та свого незвичайного організаційного змислу. Одначе це може статися тільки при повній піддержці всього українського загалу, бо навіть не можна припустити, щоб хтось не причинився до реалізації великих задумів, які мають на меті тільки прославу Бога. На становищі ректора Духовної Семінарії, а потому Богословської Академії, теперішній Блаженніший Верховний Архієпископ - Митрополит Кардинал Йосиф випустив у світ тип душпастирів нового покрою, дав поштовх до написання цінних наукових творів у різних ділянках науки, дав спонуку до появи молодих наукових сил, які стали добрими продовжниками праці науковців старшої генерації. Куди ширші горизонти міжнародного значення відкриваються для української Церкви, для української культури, коли великі задуми Кир Йосифа поблагословить Господь. А це станеться з певністю тоді, коли двигуном в усіх церковних і народних діях стане справжнє Зратолюб'є, таке, про яке благаємо Бога у Воскресній Утрені: “І обнімим один одного, скажیم: “Ерати!” і тим, які ненавидять нас.

Вірним союзником і протектором у цім великім змаганню Блаженнішого залишається той сам о. Маркіян Шашкевич, пієтизм для якого не змінився у Блаженнішого ані не зменшився. Він стає протектором наукової студії про М. Шашкевича, яка має бути синтезою того всього, що досі появилося друком про нього, яка має виказати велике його значення в історії українського народу.

З оголошених досі друком наукових матеріалів Блаженніший Верховний Архієпископ - Митрополит кардинал Йосиф знав, що о. М. Шашкевич був шляхотського походження. Це не вдоволяло його, тому він звернувся до відомого українського геральдика, д-ра В. Сенютовича, за докладнішими даними. Відповідь останнього була в деякій мірі сенсацією, бо на основі його розшуків виявилось, що Шашкевичі — це давній боярський рід, який первісно жив на Волині, та що первісне його прізвище було “ШАШКОВИЧ”. Це відкриття має то значення, що воно помагає нам

розуміти суть душі о. М. Шашкевича і його діл. Справа в тому, що кращі члени боярських родів, у критичних подіях у польських часах, були оборонцями української народності, яку боронили мечем, хрестом або пером. О. М. Шашкевич боронив свій нарід хрестом і пером. По геройськи боровся він з величезними труднощами і ніколи не зражувався ними та не піддавався ворогам своїх ідеалів, хоч ці вороги були без порівняння сильніші від нього. Боровся він, як провідник, як поет, як прозаїк, як оригінальний творець і перекладач, як автор коротких нарисів наукових (коротких, бо на довші наукові твори не дозволяло йому його слабке здоров'я і короткий вік). Писав М. Шашкевич тільки по-українськи (по польськи писав тільки у спеціальних випадках), бо мав національну гордість і гідність, яких не мали його товариші - семінаристи, старші священики і навіть високі і найвищі достойники церковні, які писали, проповідували та говорили тільки по-польськи, бо душі їхні були рабські, плебейські, хоч тіла їхні були покриті пурпурою.

ПСАЛЬМИ РУСЛАНОВІ — ВІРНЕ ДЗЕРКАЛО ДУШІ ЮВЛІЯТА

Вірним дзеркалом душі М. Шашкевича та його національно - релігійного світогляду є три томи "Псалми Русланові". Є вони цінним мистецьким зразком поезії в прозі, першим у новім галицькім письменстві, а одночасно цінним показом його ідеології. З уваги на їх мистецьке, а головно ідеологічне значення поданий їхній текст: "Великий єсть Бог і велике імя Єго. З небес на землю, від кінця світа до кінця простирає ся воля Єго; всьо, що під сонцем і висше сонця, в світі і за світами, розгомонує мудрость безначальну і безконечну, а перед сею мудростію — марниця всі мудрости наші, як крапля перед морем, як червина перед велитом, як годинка перед віком. Мудрость і воля Єго суть двоє і єдно, як душа і мисль єї, полумінь і огонь. Мудрость тая світови, що вода рибі, що людям воздух, що надія серцю чоловічому: возьми тес, а погине сес.

Гордиш ся, чоловіче, умом твоїм і розумом твоїм, як день світлом, забувши на сонце, як в подобі ворона павляним пірйою; гордиш ся і кажеш: ніт Бога! — то й тебе ніт, сон єсь і мара, а твоє імя-вітер на степах України, а мисль твоя — дим, заворот, а жите твоє — жите каміня у землі глибоко, а надія твоя — як піна на водах, і не лишиє ся по днях твоїх слід. Мраки огортали тя по сім — і темнота гірка наляже на тя по тім боці, бо Бог хотів, щобиєь світ ви-

дів, а ти в сумрак влюбив ся, і вволит ся ти воля твоя. (I псалом).

Віра серця мого як Бескид (частина карпатських гір. М. Т.) твердо постановилась на ЛЮБОВИ. Смуток твій знидіє, а радість сліди єго позмітає, а сумна північ буде ясним полуднем, і звеселиш ся, а око твоє заблищит зірничкою в бурній пітьмі життя твого, і огорнеш ся зорею святою тихомиря, і линяєт над тобою милість Божая, бо надія із серця твого не втекла, — бо хто яко Бог.

Сполошиш ми долю і проженеш щастя, день спомориши і світ ми западе, нуждов мя вдарить і нашлеш ми злидні, світ ми спустіє і йме ворогувати, знидіє радість, їх плач мя огорне, туга ми ранком і вечером журба, і ніч ми несонна і горйованє з сонцем, вирвеш ми очи і душу ми вирвеш: **А НЕ ВОЗЬМЕШ МИЛОСТИ І ВІРИ НЕ ВОЗЬМЕШ, А НЕ ВИДРЕШ ЛЮБОВИ І ВІРИ НЕ ВИДРЕШ, БО РУСКЕ МИ СЕРЦЕ І ВІРА РУСКА.** (II Псалом.)

“ХТО З БОГОМ, БОГ З НИМ”, МОВЛЯТ ЛЮДЕ НАШІ, І ДОБРЕ МОВЛЯТ, БО ХТО, ЯКО БОГ? — Бо цуратись тобов будут люде, і станут тя судити сусіди, і брат твій скаже: “Ніт мені брата”, і отец твій скаже: “Не мав-єм сина, а матір твоя назве тя гадиною, син твій двигне руку на тебе а свояки твої виречут ся тебе і вержут на тя соромом, і неславляти тя станут далеко і широко, бо не вгодивсь їх лихий воли . . . Але ти не журись і не вдавай ся в розпуку, бо хто яко Бог? — Той, що звелів нічому зродити світи, величне сонце і місяць і тьми зізд, що велів темноті перекинути ся в світло, з котрого долоні сверкнули огні і вдарили води, котрого невидеме око видить гадки душ наших, которий спряг собою безначаток і безконец, котрого серце всему світу серце, а воля гаразд всіх віків і всіх сторон щастє, Й той з тобою, Бог з тобою” (III псалом).

Тексти “Псалмів” подано на основі II просвітянського видання творів М. Шашкевича з 1913 р., виготовленого проф. Юліяном Романчуком. В цім виданні збережена мова і правопис М. Шашкевича. Глибокий зміст та вічна актуальність Псалмів Русланових пояснюють причину пієтизму Блаженнішого Йосифа до особи і творчости М. Шашкевича, життя якого заєдно покривалося з його творчістю.

У всіх трьох псалмах поет підкреслив глибоку віру в Бога, що твердо поставилася, як Бескид, на любові. Переконання про потребу віри глибокої дала йому тверду основу в його житті та помогло йому перемагти всі удари долі, що без упину валилися на нього. Без сильної віри він не

З МАРКІЯНОМ НА ЧОЛІ

Рецензія на книжку п.н. "Письменники Західньої України 30—50х років XIX ст.". Вид. Київ, "Дніпро", 1965.

Ще одна прогалина заповнена. Уперше за весь пожовтневий період упорядковано і подано читачеві значну частину творчості Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича, Якова Головацького, Миколи Устияновича, Антона Могильницького, Івана Гушалевича та Олександра Духновича. Рецензована книга для широкого загалу — своєрідне першовідкриття індивідуальностей.

Єдиний, чимусь доробкові досі щастило найбільше, був Шашкевич. І з цілком зрозумілих причин. Від Шашкевича започаткувалась нова українська література на галицьких землях, твори просвітителя були зразком для його сподвижників, тривалий час — для його послідовників. У творчості цього найпрогресивнішого романтика передшешченківської доби досить виразно, хай не всюди повно, відбилися віковічні народні прагнення розвіяти "тяжкі туги" і вибратися "разом к світлу". Письмова спадщина М. Шашкевича, власне, тому й привертала увагу літературознавців та редакторів, що вона — художня документація часу, і, крім великої історико-пізнавальної цінності, зберегла на сьогодні певні чисто мистецькі заслуги. Вибрані Шашкевичеві твори тричі виходили окремими виданнями: у Львівському книжково-журнальному видавництві (1954 р.), в Києві (1960 р.) та видавництві Львівського університету (1961 р.). З цих книг, а також з деяких досліджень М. Возняка, О. Білецького, П. Волинського, І. Пільгука, В. Дмитрука, Ф. Погрєбенника, А. Халімончука, О. Петраша

був би виконав свої місії. Він не тільки не став би пробудником своєї вужчої батьківщини, але не створив би основ все - українського значення, бо без М. Шашкевича Т. Шевченко не був би відомий у Галичині, як це буде показане в окремій більшій праці.

Тільки безмежна віра в Бога допомогла львівському Архiepіскопові - Митрополитові Кир Йосифсві, наслідникові Слуги Божого Андрея, перемогти довголітні безмірні страждання, тілесні і душевні, не заломитися, а ще й зберегти такі душевні сили, які після виходу на волю допомогли йому взятися негайно до виконання місії, яку вложило на нього Боже Провидіння.

Проф. Михайло Тершаковець

та інших перед нашим читачем постать Маркіяна вималювалася більш - менш рельєфно.

Разом з провідником культурного відродження Галичини чимало уваги в критичній літературі надавалося І. Вагилевичу та Я. Головацькому, як найпершим однодумцям Шашкевичевим по "Руській трійці". Видано навіть окремих бібліографічних показчик "М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький (Львів, 1962 р.). Але підкреслюємо: увага та виявлялася лише з літературознавчого боку. Набагато гірше стоїть справа з популяризацією художньої спадщини. Востаннє твори Головацького та Вагилевича виходили в 1913 році, якщо не враховувати, звичайно, фототипічного видання "Русалки Дністрової" (1950) та декількох віршів у першому томі "Антології української поезії" (1958). В антології уперше з'явилися й твори Миколи Устияновича, Антона Могильницького, Олександра Духновича, а Іван Гушалеви́ч і цього разу випав з поля зору упорядників.

Отже, з'яву книги "Письменники Західньої України" можна лише вітати. Упорядники І. І. Пільгук та М. Г. Чорнописьський подбали про те, аби щонайбільше зберегти всі лексичні, морфологічні та суттєві фонетичні особливості мови кожного письменника, чого, на жаль, майже не стрічаємо в інших упорядників і видавців.

Книжка "Письменники Західньої України" має на меті показати передовсім многогранність письменської діяльності, включаючи й епістолярну спадщину. В такому разі тут неможливо було подати всю творчість кожного з семи авторів, та й у неакадемічному виданні в цьому нема потреби. Тому не треба робити закидів, що упорядники пропустили той чи інший твір, хоч інколи й важливий. Говоримо лише про те, що маємо у книжці.

З'яві видання "Письменники Західньої України" передувала велика попередня робота, і насамперед текстологічна. Для упорядників важливо було також добирати твори якнайкращі (хоч кажуть — про смаки не сперечаються), розмістити їх у певній хронологічній послідовності. Чомусь, однак, лише під творами М. Шашкевича в дужках ставлено сумнівні дати написання, а під іншими нема, хіба що де-не-де стрічається дата авторська, точна. Очевидно, доцільно було тут підійти до спільного знаменника.

Про кожного із зачинателів нової літератури подано короткі біографічні відомості, як і годиться у виданні антологічного характеру. Фотографічний та штриховий ілюс-

тративний матеріал додає естетичної привабливості. Незвично багаті примітки та пояснення слів наприкінці книги — турбота про загальнодоступність друкованих цінностей. А ґрунтовна передмова - стаття І. Пільгука "Літературне відродження на Західній Україні"! Чи потрібно аргументувати ще важливість цього подарунку видавництва "Дніпро?"

Досить сказати, що навіть Маркіян Шашкевич представлений тут повніше за всі видані у наш час збірки його творів. Зокрема, вперше після піввікової перерви друкується полемічна стаття "Азбука і абетка", що колись була чи не кульмінаційним пунктом так званої азбучної війни в Галичині; подається уривок із "Псалмів Русланових". Добре, що до польських поезій "A wiesz ty" і "Moje niebo" в примітках додано постичні переклади українською мовою, зроблені С. Крижанівським.

Упорядники не ввели до своєї книги мініатюри "Товариська пісенька", ще з 1860 року приписуваної М. Шашкевичу. В примітках з цього призоду зауважується: "М. Возняк сумнівався щодо Шашкевичевого авторства цього вірша і не подав його в основних текстах видання "Писання М. Шашкевича". Насправді вірш належить товаришеві М. Шашкевича по семінарії Й. Левицькому з Августівки (див.: К. Студинський: "Причинки до історії культурного життя Галицької Русі". Львів, 1909). Треба віддати належне І. Пільгукові та М. Чернопиському, що вони перші після Возняка критично підійшли до Шашкевичевого матеріалу, звернути увагу на твердження К. Студинського. Возняківське "Писання Маркіяна Шашкевича" вийшло в 1912 році, а вже через рік у виданні "М. Шашкевич і Я. Головацький". Твори мініатюру "Товариська пісенька" стрічаємо знову. Так і домандрувала вона до 1958 року, потрапивши до "Антології української поезії" як Шашкевичів твір. Насправді мініатюра не Маркіянова. Але, посилаючись на К. Студинського, упорядники разом з ним беззаперечно твердять, що пісенька належить Й. Левицькому з Августівки. І тут мусимо дещо уточнити.

У відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки зберігається збірник автографів з 1833 року під назвою "Син Русі" (фонд А. Петрушевича). Майже всі поезії тут підписані літерами прізвищ та імен. Є у збірнику вірш "Русин я си з роду" ("Товариська пісенька"), але без підпису:

"Русин я си з роду, тим ся величаю,

Люблю просту щирість. храню руські нрави;

Голубця си витну, думку заспіваю,
Гостя з серця прийму — то мої забави”.

Що це не Маркіянів твір, видно відразу: дві Шашкевичеві поезії, що їх містить збірник (“Слово до чителів руського язика” і “Погони”), позначені ініціалами “М. ПІ.”, а псчерк їх абсолютно відмінний од почерку цього вірша.

Мініатюра “Русин я си з роду” стоїть у рукописі відразу після однострофного вірша “Русин”, який має підпис — Й. Левицький з Авг.”. Студинський, очевидно, поєднав ці твори за спорідненістю тематики, приписавши їх одному автору. Але якщо зважити, що всі підписи у збірці “Син Русі” стоять внизу, під поезіями, та що “Русин” і “Русин я си з роду” писані не однією рукою, то стає зрозуміло: автор другої мініатюри не Левицький, а хтсь інший з Шашкевичевих друзів, поки що не відомий.

Про міжслов’янські обрії діячів “Руської трійці” свідчить їхня велика перекладацька робота, і насамперед переклади фольклорних творів. Тільки один Яків Головацький переклав понад півсотні сербських народних пісень. Дана книжка містить 23 переклади Головацького — саме стільки, як було відомо сто років тому, з часу першопублікацій. Упорядники не встигли використати 22 новознайдених його переклади, опубліковані недавно дослідником М. Гуцем (“Радянське літературознавство”, 1965, ч. 2). Крім того, автору цих рядків вдалося знайти ще 8 невідомих перекладів Я. Головацького, в тім числі дві королитцькі пісні та баладу “Дідицтво”, що у зібранні Вука Караджича “Српске народне песме” вміщено у розділі найстаріших сербських пісень. Очевидно, наступне видання творів Я. Головацького набагато побільшеться за рахунок новознайдених перекладів. А заодно побільшаться наші уявлення про культурні взаємозв’язки двох народів.

У “Письменниках Західньої України” дається лише чотири листи Я. Головацького — до брата Івана, до О. Бодянського та до П. Куліша. А проте епістолярна спадщина цього автора найбагатша з листування письменників, що увійшли до книги. Кореспонденція Якова Головацького зібрана у двох томах і видана К. Студинським у 1905 і 1909 роках. Надалі упорядникам треба сміливіше використати для широкої читачької сфери цей цікавий запис, оскільки з нього можна чимало дізнатись про світогляд діячів “Руської трійці” та їхніх послідовників.

Коли вже говорити про перспективи, то треба принагідно звернути увагу майбутніх видавців на недокінчену,

але романтично красномовну казку М. Шашкевича “Дронюк”, знайдену і опубліковану М. Возняком. Досі крім поем “Мадей” та “Жулин і Калина” Івана Вагилевича, ніхто не зацікавився іншими його художніми творами, писаними переважно по-польському і розкиданими по таких виданнях, як: “Dziennik mój paryskich”, “Dnewnyk ruskij”, “Dziennik literacki” і т. д.

Нещодавно знайдено Вагилевичеві переклади окремих сонетів з “Дочки слави” Яна Коллара. Це дуже цінний об’єкт для науковців хоча б тому, що сонет у новій українській літературі в той час лише прищеплювався.

Першим сонетярем, як і першим прозаїком, у Галичині тоді виступав Маркіян Шашкевич. Продовжив літературну працю над сонетом і прозою його учень Микола Устиянович. Слід зауважити, що на відміну від прози М. Шашкевича (“Олена”, “Дронюк”), Устияновичеві оповідання менш романтично - реалістичні, у них відчутна релігійна мораль всепрощення з боку позитивних характерів та феноменальна всемудрість з боку старших. Однак спадщина Устияновича має свої художні достоїнності і вже давно заслуговує на спеціальне ґрунтовне дослідження.

Останнім часом посилюється інтерес дослідників до творчості Олександра Духновича, особливо на Закарпатті та у братній Чехословаччині. У 1963 році в Пряшеві вийшли вибрані твори письменника, у нас же ширше знайомство з творчістю О. Духновича починається лише тепер, з появою “Письменників Західньої України”.

Та якщо у післяреволюційний період Духнович бодай частково і вузько видавався (Ужгород — 1922, 1930, 1941!), то спадщина такого письменника, як Іван Гушалевиц, протягом нашого століття майже не друкувалася. А, за влучним висловом Івана Франка, “літературна діяльність Гушалевиц, хоч йому й судилося лишитися поза порогом дійсної літератури, має в собі дещо цікавого і навчального”. І слід завдячувати І. Пільгуку та М. Чернопиському, що вони заново відкрили це “дещо цікаве і навчальне”.

Автор передмови І. Пільгук немало прислужився до висвітлення літературного відродження Галичини у першій половині XIX століття. Але мусимо зауважити, що в його цікавій аналітично - об’єктивній передмові до “Письменників Західньої України”, трапляються хай дрібні, та немаловажні суперечності. Так, скажімо, в одному місці (стор. 10) згадується М. Минчакевич, в іншому (стор. 12) — Ф. Минчакевич, коли йдеться про одну і ту ж особу. Говорячи про перші кроки “Руської трійці” (стор. 11), автор

підкреслює: “Девізом гуртка були слова, занотовані в альбом М. Шашкевичем, взяті із збірки пісень М. Максимовича: “Світи, зоре, на все поле, закіль місяць зійде”. Насправді в альбом “Русская зоря” з гуртка записувались желаніє с своими стишками или девизами, но не иначе, як русскою скорописью на русском языкѣ”. Сюди вписались Шашкевич, Головацький, Полинський, Урицький, Мінчакевич, Кульчицький, Охримович, Гадзинський, Білинський та інші. Всі девізи були рівноправними, і якоїсь особливої зверхності Шашкевичевому девізу тут приписувати не треба. Зрештою, стаття Я. Головацького “Пережитое и перестраданное”, вміщена упорядниками в “Письменниках Західної України”, виразно суперечить (стор. 231) неточному трактуванню цього факту у передмові.

З передмови можна зрозуміти, що альманах “Русалка Дністровая” — це в “трохи зміненому вигляді” попередня збірка “Зоря” (стор. 12), котрій не судилось побачити світу. Гадаємо, що слово “трохи” тут вжито занадто сміливо, і пішло воно з легкої руки того ж Якова Головацького, що на схилі віку нерідко припускався до вільності, ба навіть перекручення у своїх спогадах та мемуарах. Відомо, наприклад, що до “Зорі” повинна була увійти Шашкевичева стаття про Богдана Хмельницького з портретом видатного українського полководця; плянувалися там і народні думи, а може, як здогадується В. Дмитрук, і Маркіянові вірші “Хмельницького обступленіє Львова” і “Наливайко”, в яких утверджувалася єдність народу Галичини й Східної України. Так чи інакше, але із заміток слов'янського цензора В. Копітара (єдиного, до речі, джерела, де говориться про зміст “Зорі”, на жаль, дуже скупо і неповно) дізнаємося, що збірник “Руської трійці” — “це є гостро конкретна, чисто політична справа”. Отже, з ідейного погляду “Зоря” могла бути набагато революційнішою від “Русалки Дністрової”, а це цілком можливо, що не “трохи”, а багато чим ці дві збірки різнилися щодо свого змісту.

Нам зрозумілі ті великі і складні труднощі, які так успішно подолали упорядники книги “Письменники Західної України” І. Пільгук та М. Чернописький. Доводилося нерідко йти невторованими шляхами, а інколи й літературними манівцями. Одні лише коментарі до видання потребували сміливого заглиблення в історично далеку творчість, ґрунтовного розуміння суспільно - політичного та культурного життя Галичини періоду її літературного відродження.

3 надісланих листів

О. МАРКІЯН ЦУРКОВСЬКИЙ ТОРОНТО, ПИШЕ:

“Добрий Господь в своєму великому милосердю й недостижний в своїх задумах і плянах своїх дав мені ласку й цього року діждати нового ювілею. Цим разом 75-літньої річниці моєї життєвої мандрівки.

В залученні пересилаю свій ювілейний образок і прошу о згадку в молитвах святих. Рівночасно повідомляю, що рівночасно висилаю рівнож поштовим переказом на цілі “Шашкевичіани” квоту 75 дол. Це так мало! За кожний рік мого життя всего один долар! Це не є в ніякому відношенні до цього, що для нашої рідної св. Церкви й Народу зробив великий о. Маркіян. Тому прошу прийняти мале за велике.

Великий наш о. Маркіян по всі часи остане приміром до наслідування для всіх снів нашої св.

Церкви і України. Особливо для священників і для всіх тих, які мають щонебудь спільного з вихованням нашої молоді. Не тільки для всіх, що вік свій коротають на рідних землях під чоботом окупанта, але й для всіх у розсіяні сушнях. І тих, що в Канаді і в Америці і в Бразилії і в Аргентині і у всіх країнах свого поселення. Далеко від рідної землі. Всі вони повинні держати руку на живчику нашого церковного й народного життя. Щоби ні одна душа нашої дитини не пропала для нашої рідної св. Церкви і України. Бо за це треба буде колись здати звіт. І перед Богом і Україною! Незалежно від того, де ми живемо. Чи на рідній землі чи на чужині! А Дух великого Маркіяна най благословить Вас Панове! Вас, що взялися до того великого діла — поширення й поглиблення культу того великого Сина нашого Народу.

3 Архіву Заповідника о. М. Шашкевича

Архів і Бібліотека Заповідника Маркіяна Шашкевича у Вінніпегу збагатилися з останньому гасі деякими цінними унікалами. До таких належить передусім “Азбука і Абецадло” Маркіяна Шашкевича, копію якого надіслав др Роман Смик з Чикаго.

Неабиякою цінністю вважається “Згадка про Маркіяна Шашкевича во візгую Єго пам’ять”, що їй написав Микола Устиянович в третю різницю смерти Пробудителя. Ця сама “згадка” написана теж в польській мові за підписом “Міколай з Міколайова”. Окремим двомовним виданням появились вона “З волной праси Інститута Ставропігійанського” у Львові. Це найстарше видання появилося по смерті Маркіяна. Передала його до Заповідника Софія Шашкевич, правнuczка Антона Шашкевича, брата Маркіяна, яка тепер перебуває в ЗДА.

ЗЛОЖИЛИ ПОЖЕРТВИ НА “ШАШКЕВИЧІЯНУ”

Зложили пожертви на “Шашкевичіану” та Заповідник Маркіяна Шашкевича:

По 105.00 дол.: Товариство “Рід на Школа” ім. М. Шашкевича, Вінніпег;

По 75.00 дол.: о. Маркіян Р. Цурковський, Торонто, проф. Михайло Шашкевич, Монтана, ЗДА;

По 30.00 дол.: Софія Шашкевич, Медісон, ЗДА;

По 25.00 дол.: о. Шамбелян Йосиф Пуляк, Вінніпег;

По 20.00 дол.: Ольга і Михайло Шашкевичі, Мексико Ситі, ЗДА.

По 10.00 дол.: проф. Юрій Бабій, Кіченер, Кредитова Спілка Північного Вінніпегу, оо. Й. Т. Атаманюк, Детройт, о. д-р Михайло Оленчук, Алберта, Митрополита Консисторія УКЦ;

По 7.00 дол.: Любомир Білик, Михайло Озарук, Рочестер;

По 6.00 дол.: д-р К. Филипович, А. Косіковський, д-р П. Сайкевич, о. М. Харина, п-і О. Филипович, о. С. Бахталовський;

По 5.00 дол.: М. Завицький, М. Негрич, о. В. Головінський, д-р В. Базар, о. Р. Лободич, о. А. Хлестун, Кредитова Спілка “Дніпро”, І. Бойчук, К. Плохий, д-р Т. Мацьків, о. Й. Федунік, о. М. Ребрик, М. Валіон, о. Л. Гузар;

По 4.00 дол.: В. Матвійів, д-р Ю. Чубатий, О. Негрич, В. Записоцький, д-р М. Марунчак, І. Нестор, В. Божик, інж. В. Севериненко, о. В. Зварич, о. А. Борса, о. С. Клепарчук, д-р К. Годованець, проф. М. Залеський;

По 3.00 дол.: проф. О. Роїк, М. Ковалюк, В. Захарчук, Г. Литвин, І. Бойчук, о. В. Середович, А. Господин, Б. Любинський, В. Друневич, о. Д. Блажейовський, о. А. Стародуб;

По 2.50 дол.: О. П. Івахів, І. Нестор;

По 2.00 дол.: проф. Я. Рудницький, М. Політило, о. М. Стек, С. Бобиляк, Р. Литвин, Церква св. Кирила і Методія, о. З. Бачинський, о. В. Лар, о. І. Мак, І. Роля, М. Г. Івасюк, о. Я. Гайманович, Т. Прийма, о. М. Кравчук, С. Шулякевич, о. Ю. Ковальський, В. Федшин, п-і З. Плітас, о. А. Мельник, І. Голянян, п-і А. Тацюн, Р. Мамчин, М. Наумович, о. М. Гураль, В. Вивірка, о. М. Киричек;

По 1.00 дол.: В. Павлюк, М. Горішний, Л. Рудницький, І. Будурович, М. Боянівська, І. Гайно, А. Батюк, М. Галіпчук, Т. Кобзей, Т. Ординець, п-і М. Дідик, В. Зазуля, О. Степанюк, А. Косіковський, д-р К. Бризгун, А. Сланий, Р. Одайська, П. Петрик, д-р П. Ісаїв, М. Маланюк, І. Дутка.

Щира дяка всім! Хто наступний допомоги гідному ділу?!

З уваги на спеціальний матеріал до цього зисла ми змушені перервати працю “Рід Шашкевичів”. Продовження її друкуватимемо в найближчому зислі “Шашкевичіани”. В наступному зислі буде також поміщена цінна розвідка “Роля Юрія Петровица в публікації Рубалки Дністрової” пера Миколи Т. Казана. Розвідка ця опрацьована на найновіших сербських джерелах.

